

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ФИЛОЛОШКИ

ИЗВЈЕШТАЈ

*о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе
 ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ*

Одлуком Наставно-научног вијећа Филолошког факултета у Бањој Луци број 09/3.751-7bl16, која је донесена на 78. сједници одржаној 27. 04. 2016. године, именовани смо у Комисију за оцјену подобности теме и кандидата за израду докторске тезе под насловом *Сусрети култура у прози Хенрија Цејмса и Едварда Моргана Форстера* који је пријавила мр Љиљана Мијановић. Комисију сачињавају:

1. др Марија Кривокапић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска књижевност 19. и 20. Вијека на Филолошком факултету Универзитета у Црној Гори, ментор,
2. др Петар Пенда, ванредни професор за ужу научну област Англомаричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бања Луци, коментор
3. др Татјана Бијелић, ванредни професор за ужу научну област Angloamerička književnost na Filološkom fakultetu, Univerziteta u Baњa Lucci, član,
4. др Дијана Тица, доцент за ужу научну област Angloamerička književnost na Filološkom fakultetu, Univerziteta u Baњa Lucci, član.

**1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ
 КАНДИДАТА**

1. Биографски подаци о кандидаткињи

Љиљана Мијановић је рођена 18.09.1980. године у Сарајеву. Студирала је на Одсјеку за енглески језик и књижевност Филозофског факултета у Никшићу, где је дипломирала 2004. године. Магистрирала је на двогодишњим постдипломским студијама са радом под насловом *Културолошка матрица и грађење ликова у романима Едварда Моргана Форстера* из области енглеске књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду 2008, са просјечном оцјеном 9,16. Од 2004. године до 2014. године радила је на Универзитету Црне Горе, Филозофски факултет у Никшићу. У овом временском интервалу била је запослена на Студијском програму за енглески језик и књижевност као стручни сарадник на следећим предметима: Енглеска књижевност деветнаестог вијека, Енглеска књижевност десетог вијека, Енглеска књижевност романизма, Савремени енглески језик (I, II и III) – академско писање, Британска и америчка цивилизација. Осим тога, Љиљана Мијановић је самостално изводила наставу из Енглеског језика (као другог страног језика) на Студијским програмима: Италијански језик и књижевност, Њемачки језик и књижевност, Руски језик и књижевност, Филозофија, Географија,

Предшколско васпитање и Студијском програму за образовање учитеља. Од 2015. године ради на Треидер колеџу у Трондхејму у Норвешкој и то на Студијским програмима за туризам, менаџмент и правне секретаре, где предаје стручни енглески. Учесник је на међународним англистичким конференцијама у земљи и иностранству са радовима из области књижевности и културе. Говори енглески, норвешки, шведски и њемачки језик.

Библиографија:

Објављени научни радови:

2. Љиљана Мијановић, Саша Симовић (2015), "The Ex-Yu As The Other in Some Anglo-American Travel Writings", *The Balkan in Travel Writing*, New Castle: Cambridge Scholars Publishing, pp. 127-136. ISBN (10): 1-4438-7637-2, ISBN (13): 978-1-4438-7637-7;
3. Љиљана Мијановић (2014), "Henry James's Italian Experience", *Going Against the Grain: Essays on Literary and Language Studies*, University of Banja Luka, Faculty Of Philology, pp. 85-90. ИСБН: 978-99955-58-24-6;
4. Љиљана Мијановић (2013), „Од маргине до центра Џејмсове Умјетности романа: становишта и реакције”, Сизе зеро/мала Мјера III: феминизам, књижевност, теорија, Институт за црногорски језик и књижевност, Подгорица, стр. 237-247. ИСБН 978-9940-579-40-1;
5. Љиљана Мијановић (2012), „Концепт интернационалне теме у стваралаштву Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера” *Approaches and Methods in Second and Foreign Language Teaching*, International Burch University, Sarajevo, стр. 347-353. ИСБН 978-9958-834-07-3;
6. Љиљана Мијановић (2012), „Могућности и немогућности комуникације Оријента и Окцидента у Форстеровом роману Један пут у Индију”, *Језик, књижевност, комуникација – књижевна истраживања*, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, стр. 398-408. ИСБН 978-86-7379-240-8, ЦОБИСС. СР-ИД 19033516;
7. Љиљана Мијановић (2011), "Gender and Illusion in Henry James's *The Portrait of a Lady*", *On The Limits of Theory, Papers on English Language and Literary Studies*, Faculty of Philosophy, Nikšić, pp. 211-220. ИСБН 978-86-7778-058-0;
8. Љиљана Мијановић (2011), „Идеализам и прагматика кроз женске ликове Форстеровог романа *Хауардс Енд*”, Сизе зеро/мала Мјера II: Женски лик у књижевном тексту, Институт за црногорски језик и књижевност, Подгорица, стр. 175 -187. ИСБН 978-9940-579-01-2;
9. Љиљана Мијановић (2010), "Social Comedy in E. M. Forster's *A Room with a View*", *Across English Language and Literature: Constructing, Deconstructing, Reconstructing Language and Literary Matters*, Faculty of Philosophy, Nikšić, pp. 275-280. ИСБН 978-86-7798-045-0, ЦОБИСС.ЦГ-ИД16887568;
10. Љиљана Мијановић (2009), "Intercultural Contact as Literary Inspiration in Modern Fiction", *Communicating Linguistically, Inter-culturally and Socially*, Fakulteti i Gjuheve te Huaja, Universiteti i Tiranes, Tirana, pp. 268-273. ISBN 978-9928-105-90-5;
11. Љиљана Мијановић (2009), „Готски елементи у кратким причама Едгара Алана Поа“, Образовање и васпитање, Подгорица, стр. 113 -127. YU ИССН 0350-1094.
12. Марија Кривокапић, Љиљана Мијановић (2016), "At the End Is piuraa: The Raven's Gift by Don Rearden" – рад у прогресу.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

а) Значај истраживања

Циљ ове докторске тезе јесте да установи услове интеркултурне комуникације како се она умјетнички проблематизује у романима два великана енглеског модерног пера, Хенрија Џејмса (Henry James, 1843-1916) и Едварда Моргана Форстера (Edward Morgan Forster, 1879-1970). Оба аутора били су узорни путници, развили су деликатно разумијевање културног „другог“ и били акутно свјесни неодрживости тезе о културној супериорности једне нације и хијерархијских односа који су се на њој заснивали. Овакви увиди омогућили су њиховим романима који се баве сусретом култура, или културним контактом, простор за многе детаљне културне, друштвене и психолошке анализе како појединача суочених са различитим културним обрасцима, тако и група којима исти припадају. Уз то, Хенри Џејмс и Е. М. Форстер нијесу само били велики путници већ, уједно, и објекти културних размјена. Они су добро разумјели замршене интернационалне различитости, као и чињеницу да су управо те различитости увијек биле узрок нетрпељивости и супротстављености култура у контакту. Стога се могу сматрати поузданним водичима кроз интернационална путовања. Међутим, оваква запажања омогућила су развој веома комплексне романеске структуре. Стога је важно минуциозном анализом установити домете њихових утицаја у формалном књижевном смислу.

Поред тога, једна од основних појава која се развија и умјетнички проблематизује у романима оба аутора јесте акултурација. Акултурација се рефлектује као резултат изложености дужем, непосредном контакту са другачијим културним обрасцима, а сама води преиспитивању оригиналних културолошких увида. Разумијевање овог феномена од виталне је важности за остварење позитивне акомодације културних разлика у савременом свијету, а да би се остварио ваљан увид у проблем акултурације од посебне је важности преиспитати како су културе разумјели Хенри Џејмс и Е. М. Форстер. Наиме, они су културе видјели као хомогене и потчињене, чији је узајамни контакт амбивалентан, веома напет и никада хармоничан. Културни контакт за обојицу писаца доводи се у везу са феноменима надређивања и подређивања. У временском смислу, истраживање ће се односити на проблем акултурације, културног контакта и интеркултуралне комуникације у периоду позног викторијанства (крај 19. и почетак 20. вијека). Дакле, у овом дијелу посебно ће бити проблематизовано како је ширење, односно наметање, британског културног наслијеђа на америчком, афричком, аустралијском, те индијском потkontinentу установило темеље феномена који данас зовемо глобализацијом.

Значајна пажња биће усмјерена на друштвено-историјски контекст и догађаје са kraja 19. и почетка 20. вијека који су неизоставно утицали на Џејмсов и Форстеров хумано-либералистички став. Према томе, поред тога што ова теза има за циљ да по први пут на једном мјесту и систематски компаративно сагледа феномен интеркултурне комуникације у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера, њоме ће се представити и специфична културно-историјска и друштвено-политичка позадина из које су ови писци стварали.

б) Преглед истраживања

Као што је кандидаткиња у својим почетним истраживањима с правом закључила, у оквиру нове друштвене парадигме колонијалног и постколонијалног

дискурса Џејмсов и Форстеров романсијерски опус добија већу пажњу у посљедњих десет година. Томе у прилог свједоче нека истраживања новијег датума на која се ослањају претпоставке ове докторске дисертације, а то су на првом мјесту: Loomba, Ania: *Colonialism/Postcolonialis*, Routledge, London and New York, 2001.; Bristow, J. ed., E. M. Forster, Longman Higher Education, 2002.; Martin Robert K. And George Piggford, eds., *Queer Forster*, University of Chicago Press, 1997.; Eldridge, C.C *The Imperial Experience: From Carlyle to Forster*, Palgrave, 1996., i Graham, Kenneth, *Indirections of the novel, James, Conrad and Forster*, Cambridge, University Press, 2009.

Када говоримо о разумијевању интеркултуралне комуникације у дјелу Хенрија Џејмса важно је дефинисати почетне одреднице његовог књижевног сензибилитета, а то су америчка пуританска етика и потреба младог Американца да крунише своје образовање путовањем по старом свијету (чији ће грађанин касније постати). Ослањајући се на налазе савремене социолошке школе, на првом мјесту Самјела Хантингтона (*Амерички идентитет*, 2008.) и Волфа Лепениса (*Култура и политика*, 2009.), кандидаткиња претпоставља да у обликоварном смислу примат треба дати специфичној пуританској радној етици, а затим осјећају неприпадања једном локалитету који објашњава висок степен њихове географске покретљивости, које се некада појављује као лутање, некада као помјерање граница према западу америчког континента, које се потом пренијело на европско тло, а које је подстакло лакше асимиловање са локалним становништвом.

Рад ће се затим окренути рецентним постколонијалним налазима и говорити о двосмјерности утицаја метрополе и колоније, тј. о узајамном утицају путника, као специфичног производа културе из које долази, и онога ко дочекује, а ко је у дискурсу постколонијалне критике препознатљив као „други”. У овом контексту посебна пажња биће окренута путопису и путописном елементу у роману, те са становишта најновијих теоријских увида, испитати како Џејмсови и Форстерови текстови региструју нову свијест о културној хетерогености која је обиљежила модерни свијет. Јер, било да се радило о фикцији или о путописној књижевности, модернизам и сусрет других култура, па самим тим и мијењање постојећих образца обје стране, постају неодјељиви. Писци ранијих епоха одлазили су у стране метрополе као војници, трговци, научници, због образовања или болести, али се ситуација у периоду између 1880. и 1940. године сасвим промијенила. Запажено је да су писци тада почели да путују не само да би сазнавали о другом, већ и да би писали. Такав је случај са Џејмсом и Форстером којима је савремена подијељеност свијета на империјалистичку и колонијалну полулопту нудила непресушне изворе за одабир и тумачење карактера. Један од главних мотива у промишљању различитости код оба аутора јесте тумачење концепта слободе, при чему треба имати у виду да ни један ни други нијесу слободу схватали као једноставно одсуство нужности, већ, у духу савременог либералног егалитаријанизма, као могућност избора. Као што обојица запажају избор културе значајно изостаје у историјском тренутку у којем је знање о колонизованим неизбјежно у служби колонијалне управе и оптерећено политичким и другим предрасудама. Будући да су разумијели да се књижевни текст може користити и као једно од главних оруђа уз помоћу којих се оно учвршћује, обојица су експлицитно изражавали неповјерење у супериорност једног културног обрасца који успорава или сасвим спријечава отварање и спознају другачијег културног миљеа, а тиме и успостављање интерактивних односа. Због тога је битно утврдити којим средствима су се Џејмс и Форстер служили да се у својим имагинативним текстовима ослободе ограничења доминантног дискурса.

Међу осталим разлозима за наставак истраживања, наведимо и да је у поређењу стваралаштва Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера немогуће заобићи увиде филозофије деконструкције, поготово ако се има у виду чињеница да

деконструкција инсистира да свако књижевно дјело треба да буде сагледано као резултат конфликата унутар једне културне средине или мишљења, прије него као ауторски рад једног појединачног писца. Сугерише се, такође, да се поређењем конвенционалног и проблемског дјела дају установити степени одсуства битности категорија, значења и вриједности традиционалног система и књижевних структура. Овом тезом ће се такође утврдити да као Викторијанци, Џејмс и Форстер имају страх од отуђења, хипокризије, губитка воље и величају вриједности личних односа и индивидуалне свијести. Али, као модернисти оба писца, често експлицитно такође, изражавају неудобност у наслијеђеним књижевним, конкретније романескним, формама.

Дакле, основне особине романа ова два аутора морају се пратити кроз различите стилске и наративне поступке. Али, ма колико различите поступке користили при обради грађе у својим дјелима, тема сусрета култура је аспект који доминира, често потискује у други план остале елементе и оставља утисак доминантне сличности између ова два значајна књижевна опуса. Због тога је неопходно утврдити која је специфична функција културног контакта у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера понаособ, те дефинисати његове заједничке именитеље. Реализацијом овог циља оствариће се допринос бољем разумијевању основних тенденција у развоју модернистичке прозе на енглеском језику.

У току досадашњег истраживања користили смо следећу секундарну литературу:

1. Auerbach, Jonathan, *The Romance of Failure: First-Person Fictions of Poe, Hawthorne and James*, NY: Oxford UP, 1989.
2. Beaton, Cecil (ed.), *Aspects of E.M. Forster*, Edward Ardold, London, 1969.
3. Beer, J.B, *The Achievements of E.M. Forster*, Chatto & Windus, London, 1963.
4. Berland, Awlyn, *Culture and Conduct in the Novels of Henry James*, NY: Cambridge UP, 1981.
5. Bhabha, Homi, *Nation and Narration*, Routledge, London and New York, 2001.
6. Bradley, John R. (ed.) *Henry James and Homo-Erotic Desire*, NY: ST. Martin's Press, 1998.
7. Cavaliero, Glen, *A Reading of E.M. Forster*, Totowa, New Jersey, Rowman and Littlefield, 1979.
8. Chaudahum, N.C, *A Passage to and from India*, Ruthford, ed. Twentieth – Century interpretations of Passage to India, 1968.
9. Das, G.K, *E.M. Forster's India*, Guildford, Worcester and London, 1977.
10. Đordano, Kristijan, *Ogledi o interkulturalnoj komunikaciji*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001 (preveli sa немачког и енглеског Tomislav Bekić i Vladislava Gordić).
11. Gargano, James W, *Critical Essays on Henry James: The Early Novels*, Boston: G.K. Hall, 1987.
12. Graham, Kenneth, *Indirections of the Novel: James, Conrad and Forster*, NY: Cambridge UP, 1988.
13. Greenwald, Elissa, *Realism and the Romanca: Nathaniel Hawthorne, Henry James and American Fiction*, Ann Arbor: UMI Research, 1989
14. Harvey, John, *Imagination and Moral Theme in E.M. Forster's The Longest Journey*, Essays in Criticism, vol.VI, no.4, 1956.
15. Harvey, W.J, *Character and the Novel*, Chatto & Windus, London, 1966.
16. Hoare, Dorothy, M, *Some Studies in the Modern Novel*, Chatto & Windus, London, 1938.
17. Hocks, Richard A. *Henry James: A Study of the Short Fiction*, Boston: Twayne

- Publishers, 1990.
18. Hutchinson, Stuart, *Henry James, an American, as Modernist*, Totowa, N.J. : Barnes & Noble Books, 1983.
 19. Leavis, F. R., *E.M. Forster, Scrutiny*, A Critical Review, vol. VII, no. 2, 1963.
 20. Long, Robert E. *Henry James, the Early Novels*, Boston: Twayne Publishers, 1983.
 21. Loomba, Ania, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 2001.
 22. Macnaughton, William R. *Henry James: The Later Novels*, Boston: Twayne Publishers, 1987.
 23. Mazzacco-Than, Cecile, *A Form Foredoomed to Looseness: Henry James's Preoccupation with the Gender of Fiction*, NY: Peter Lang, 2002.
 24. McDowell, Frederic P.W., *E.M. Forster*, Twayne Publishers Inc, New York, 1963.
 25. McGurl, Mark, *The Novel Art: Elevations of American Fiction after Henry James*, Princeton, NJ: Princeton UP, 2001.
 26. Miller, J. Hills, *Literature as Conduct: Speech Acts in Henry James*, NY: Fordham UP, 2005.
 27. Novick, Sheldon M. *Henry James: The Mature Master*, NY: Random House, 2007.
 28. Otten, Thomas, J. *A Superficial Reading of Henry James: Preoccupations with the Material World*, Columbus: Ohio State UP, 2006.
 29. Person, Leland S. *Henry James and the Suspense of Masculinity*, Philadelphia: U of Pennsylvania, 2003.
 30. Rimmon-Kenan, Shlomith, *Narrative Fiction*, Routledge, London and New York, 2001.
 31. Rose, Mertial, *E.M. Forster*, Evans Brothers Ltd, London, 1970.
 32. Said, V. Edvard, *Orijentalizam*, prevela Biljana Romić, Konzor, Zagreb, 2002.
 33. Schorer, Mark, *Modern British Fiction*, OUP, New York, 1961.
 34. Scott, P.J.M., *E.M. Forster, Our Permanent Contemporary*, Vision and Barnes & Noble, 1984.
 35. Shaheen Mohammad, *E.M. Forster and The Politics of Imperialism*, Palgrave Macmillan, 2004.
 36. Simon, Linda, *The Critical Reception of Henry James: Creating a Master*, Rochester, NY: Camden House, 2007.
 37. Stallybrass, Oliver, *Aspect of E.M. Forster*, Edward Arnold Publishers Ltd 1969.
 38. Stevenson, Elizabeth, *Henry James: The Crooked Corridor*, New Brunswick: Transaction, 2000.
 39. Strouse, Jean, *The Outcry*, NY: New York Review Books, 2002.
 40. Tambling, Jeremy, *Henry James*, NY: St. Martin's, 2000.
 41. Tinter, Adeline R. *The Twentieth-Century World of Henry James: Changes in His Work after 1900*, Bato Rouge: Louisiana State UP, 2000.
 42. Tolliver, Willie, *Henry James as a Biographer: A Self Among Others*, NY: Garland, 2000.
 43. Trilling, Lionel, *E.M. Forster*, The Hogarth Press, London, 1951.
 44. Wilde, Alan, *A Study of E.M. Forster*, Art and Order, Peter Owen, 1965.

Општа литература:

45. Aldridge, J.W., *Critiques and Essays on Modern Fiction 1920-1951*, The Ronald Press Company, New York, 1952.
46. Arijan, tekst priredio Šantren Pjer, *Indija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića Sremski Karlovci, Novi Sad, 1997.
47. Beker, Miroslav, *Od Odiseja do Uliksa*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
48. Bertens, Hans, *Literary Theory, The Basic*, Routledge, London and New York,

- 2003.
49. Biling Majkl, *Banalni nacionalizam*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009.
 50. Brigs, Ejza, *Društvena Istorija Engleske*, preveli Danilo Egelja i Ljiljana Petrović, Svetovi, Novi Sad, 2001.
 51. Childs, Peter, *Contemporary Novelists*, Pelgrave Macmillian, 2005.
 52. Conrad, Joseph, *Heart of darkness*, Penguin Classics, London, 2000.
 53. Forster, E.M., *Aspekti romana*, Orfeus, Novi Sad, 2002. (Preveo Nikola Koljević, redigovao i priredio Svetozar Koljević)
 54. Forster, E.M., *Collected Short Stories*, Penguin Modern Classics, Harmondsworth, 1961.
 55. Hoare D.M., *Some Studies in The Modern Novel*, Chatto & Windus, London, 1938.
 56. Huxley, Aldous, *Point Counter Point*, Flamingo Modern Classic, London, 1994.
 57. Ivić Pavle, Klajn Ivan, Pešikan Mitar, Brborić Branislav, *Srpski jezički priručnik*, Beogradska knjiga, Beograd, 2007.
 58. Koljević, Svetozar, *Engleski romansijeri dvadesetog veka*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003.
 59. Li, Harper, *Ubiti pticu rugalicu*, prevela Jelena Stakić, Plato, Beograd, 2001.
 60. *Oxford Concise Companion to English Literature* ed. Margaret Drabble and Jenny Stringer, OUP, Oxford-New York, 1996.
 61. Pričić, Tvrko, *Novi traskripcioni rečnik engleskih ličnih imena*, Prometej, Novi Sad, 1998.
 62. *Rečnik književnih termina*, Nolit, Beograd, 1986.
 63. Wangu B. M, *Hinduizam*, prevela Jasna Jerbić, Svjetske religije, Čigoja, Beograd, 2002.

Користећи наведене почетне изворе, поред методе теоријске анализе примјењиваће се и остале методе и научно-истраживачке технике уобичајане за проучавање сложених феномена и појава из области друштвено-хуманистичких наука, као што су метода анализе, компаративна и дескриптивна метода. Након сагледавања различитих теорија и књижевно-критичких ставова и новог продубљеног читања романа Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера, као и дјела и студија о њима, ова теза коритиће се логичко-сазнајним поступцима, као што су анализа, синтеза, апстракција и генерализација. Очекује се да ће нас ова метода водити до закључака којима би требало потврдити хипотезу о изузетно слојевитим интернационалним односима у романима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера. Поред тога, комплексност одабране теме имплицира и елементе интердисциплинарности и мултидисциплинарности, па ћемо се у истраживању морати често окренути најновијим културолошким, друштвеним и историјским теоријама окренутим анализама културних и посебно културно-политичких, заједница, питању одржања идентитета унутар истих, те савременим аргументима у корист мултикултуралности и културне толеранције којима дјела два писца који су предмет овог изучавања иду у прилог.

в) Радна хипотеза са циљем истраживања

Почетна истраживања односе се на сљедеће поставке:

1. анализу нове друштвене парадигме колонијалног/постколонијалног дискурса у коме Џејмсов и Форстеров романсијерски опус добијају већу пажњу у посљедњих двадесет година;
2. анализу заокружене слике модерног доба, дату кроз књижевно-психолошки поступак, при чему и Форстер и Џејмс сагледавају постојеће

- проблеме друштва на хуман и симболичан начин, не осуђујући никога и нудећи свим својим ликовима простор за преиспитивање поступака;
3. анализу културолошке матрице у изградњи ликова у романима и једног и другог аутора;
 4. анализу природе културног контакта, те студиозну анализу Форстерових и Џејмсовых ликова носиоца интеркултуралне комуникације са акцентом на оне њихове особине које се препознају као интерферентне у интеркултуралној комуникацији (малограђанство, филистинизам, расна и класна свијест).

Ове хипотезе могу имати сљедећа рјешења:

Компарацијом и анализом њиховог животног пута и њихових дјела ова теза ће освијетлити Џејмсов и Форстеров космополитски дух, као и начин конципирања и прихватања Другог у њиховим романима, при чему ће бити утврђено да су аутори своје ставове темељили на прихватању или, још чешће, на критичком односу према викторијанском наслијеђу и викторијанским вриједностима на којима су одрастали и на којима су васпитавани. Поред тога, већи дио свога живота Џејмс и Форстер провели су у иностранству, у другачијим културним обрасцима од оних којима су припадали, што је допринијело не само да постану велики поборници космополитанизма, већ и врхунски мајстори како у анализи културолошких матрица при изградњи ликова у својим романима, тако и у анализи природе сусрета култура.

Хенри Џејмс и Е. М. Форстер имају велику способност перцепције, као и велику способност прихватања културних различитости. Они су цивилизације схватали као комплементарне и указивали су на неопходност њихове коегзистенције, али су исто тако и до најминуциознијих детаља сликали постојеће непремостиве разлике. Такође, као писци у чијем стваралаштву доминира интернационална тема, и који овом темом маестрално владају, и Џејмс и Фостер били су свјесни опасности од било каквог јавног или приватног етноцентризма. Њихових романи својеврсни су књижевни примјери превазилажења културних и приватних постулата и вриједан су допринос антрополошкој студији о супростављености култура. Оба писца била су донекле свјесна да је мултикултурализам и интернационализам у суштини усмјeren ка деконструисању европцентричне установљености.

На крају, овакве почетне претпоставке морале су утицати на подривање реалистичког писма, дестабилизацију установљених приповједних структура, при чему изостаје нагласак на акцији, на њеном линеарном развоју, изостаје често и акција у традиционалном смислу, стварност се релативизује и постаје субјективна, ликови су оцртани психоаналитичком кичицом а њихова перспектива се проблематизује кроз врло често већ проблематизовану сумњиву дистанцу приповједача. Овакви приповједачки захвати представиљали су темеље за даље модернистичко испитивање књижевности, услова њеног постојања, њене сврсисходности, и уопште моћи језика и моћи репрезентацију у креирању значења и стварности.

г) Материјал и метод рада

Будући да докторска дисертација *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* има за циљ компаративно проучавање феномена културног контакта и међукултурне комуникације у прозним радовима ова два писца, њена основна полазишта биће романи Хенрија Џејмса *Портрет једне даме* (*The Portrait of a Lady*, 1881), Голубичина крила (*The Wings of the Dove*, 1900), *Амбасадори* (*The Ambassadors*, 1903), Златна здјела (*The Golden Bowl*, 1904) и

Едварда Моргана Форстера *Тамо где се анђели не усуђују да кроче* (*Where Angels Fear to Thread*, 1905), *Соба с погледом* (*A Room With a View*, 1908), *Хајардз Енд* (*Howards End*, 1911) и његов најзначајнији роман за који је добио и Нобелову награду за књижевност, исте године када је и објављен, *Један пут ка Индији* (*A Passage to India*, 1924).

Поред ове примарне литературе биће кориштена и у претходном дијелу наведена секундарна литература.

У наставку текста је почетни план структуирања дисертације.

На самом почетку овог рада направиће се преглед богатог стваралачког опуса Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера, у који спадају велики томови писама, дневника, књижевне критике, играних комада, рецензија, путописа и фикције, као и Форстерова ангажованост као романописца, есејисте и друштвеног критичара.

На почетку другог поглавља представиће се начин на који су Џејмс и Форстер прилазили проблемима интеркултуралне комуникације у својим књижевним остварењима. Пратиће се развој дискусије о интернационалној теми кроз друштвено-историјски и културни контекст и анализирати до које је мјере друштвена стварност утицала на природу њиховог стваралаштва.

У трећем дијелу дисертације пажња ће бити усмјерена на заједничко викторијанско наслијеђе и викторијанске вриједности на којима су одрастали и на којима су се васпитавали Џејмс и Форстер и који су евентуално и полазна основа изградње њихових ставова. Посебна пажња биће посвећена културолошким одредницама које су биле инспирација за стварање романа са интернационалном тематиком. Компарадијом и анализом њихових дјела освјетлиће се Џејмсов и Форстеров космополитски дух, као и начин приhvатања и конципирања Другог у њиховим романима.

Четврто поглавље овог истраживања бавиће се медитеранском културом, прије свега Италијом, и њеним утицајем на викторијанске и едвардијанске писце. Тим прије што су и Хенри Џејмс и Едвард Морган Форстер дијелили заједничку страст према италијанском културном амбијенту. У овом поглављу указаће се и на значај одласка Викторијанаца у Италију.

Узимајући у обзир цивилизацијске разлике и несугласице које су неминовно настајале у контакту викторијанских путника и Италијана, пратиће се начин на који су Џејмс и Форстер сликали овај интеркултурални контакт и приказивали га у својим дјелима. Сходно томе, у петом поглављу овога рада анализираће се културолошке матрице коришћене у процесу карактеризације Џејмсовых и Форстерових ликова остварених у дјелима *Дејзи Милер*, *Портрет једне dame* и *Соба с погледом*. Будући да сва три дјела имају за главне јунакиње младе дјевојке као носиоце радње и културног контакта, објасниће се на који је начин Италија утицала на развој и самоспознају Џејмсовых и Форстерових јунакиња, што повезује ова три дјела на општем плану.

У шестом поглављу разматраће се проблем двоструког културног контакта. Пажња ће бити усмјерена на Форстеров роман *Тамо где се анђели не усуђују да кроче* и Џејмсов роман *Амбасадори*, тачније на цивилизацијски сукоб Америке и Француске с једне стране и Британије и Италије с друге. Показаће се да ниједан од аутора не фаворизује једну у односу на друге културе. Анализом ће се утврдити до које се мјере остварује акултурација, као процес промјене оба културна обрасца у контакту и то кроз амбасадорске мисије провинцијалних средина.

У седмом поглављу дисертације предочиће се клишеи карактеристични за сагледавање култура Европе и Оријента који су углавном били засновани на односима маргинализације и доминације, што је водило до међусобног неспоразума, па потом и цивилизацијског конфликта. Анализираће се природа неспоразума

сагледаних у историјском, културолошком, религијском и лингвистичком контексту, као и могућа Џејмсова и Форстерова рјешења како би се ти неспоразуми могли превазићи или свести на минимум. Други дио овог поглавља бавиће се феноменом пурде, која је постојала као стварност на Истоку када се радило о женама, док се на Западу манифестовала као метафора.

У посљедњем поглављу дисертације указаће се на значај који су велика интернационална умјетничка дјела имала за Џејмса и Форстера приликом писања романа са интеркултуралном тематиком. Истакнуће се да су велика умјетничка дјела често за оба аутора била генератор нових идеја и средство за стварање нових сазнања о човјеку и свијету. Када се ради о Џејмсу показаће се како су се интернационална путовања и обиласци многобројних галерија манифестовали у креирању романа са интернационалном тематиком. Пажња ће бити усмјерана на романе *Голубичина крила*, *Амбасадори* и *Златна чинија*, као врхунце Џејмсовог романсијерског стваралаштва. Какав, опет, утицај на Форстера има класична музика, прије свега дјела Бетовена и Вагнера, илустроваће се на примјерима из његових романа *Соба с погледом* и *Хауардз Енд*.

Да бисмо дошли до закључка како су ова два писца успијевала да у својим романима створе оквире за мултикултурализам и да скрену пажњу на изузетно сложене интернационалне односе, користићемо се првентивно методом теоријске анализе, методом компаративних проучавања и дескриптивном методом, на чијим основама се темеље логичко-сазнајни поступци (анализа, синтеза, апстракција и генерализација), што је условљено комплексношћу одабране теме која имплицира и елементе интердисциплинарности и мултидисциплинарности.

д) Научни допринос истраживања

Иако се феномен интеркултурне комуникације у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера јавља као предмет обраде у многим савременим истраживањима, она до сада није обједињена унутар јединственог и систематског компаративног истраживања. Појединачни доприноси истраживању тичу се одвојено једног или другог аутора, а онда када их обухватају унутар шире групе њихових савременика, истом проблему приступа се углавном из културно-историјске перспективе, а готово никада из перспективе књижевног истраживања којим би се утврдила формална и естетска функција интеркултурне комуникације у њиховим појединачним романима, као и у њиховом опусу у целини. У овом дијелу видимо најзначајнији научни допринос предложене дисертације. Овакав допринос природно ће имати шире импликације у нашој академској средини и послужити као релевантна референтна литература за будућа истраживања из области позног викторијанства и раног модернизма у енглеској књижевности.

5. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

Мр Љиљана Мијановић се у свом досадашњем раду и истраживању доказала као одговорна особа, свјесна значаја и озбиљности научно-истраживачког рада. Сарадник је у настави на различитим англистичком предметима на Филозофском факултету Универзитета Црне Горе, а сада лектор на Треидер колеџу у Трондхејму у Норвешкој. Објавила је научне и стручне радова из уже научне области енглеске позне викторијанске и ране књижевности модернизма, из које је и сама предложена докторска дисертација. На основу детаљно образложене теме и значаја истраживања, као и постојећих квалификација кандидаткиње, сматрамо ову тему

прихватљивом и погодном за обраду у предложеном облику. Предложена тема будућег рада је обимом и структуром одговарајућа за поимање, истраживање и решавање предметне проблематике, те представља значајан допринос англистичким, компаративним, те ширим културолошким истраживањима.

Због свега наведеног, предлажемо Наставно-научном вијећу Филолошког факултета, односно Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати кандидаткињу мр Љиљану Мијановић и њену тему под насловом *Сусрети култура у прози Хенрија Цејмса и Едварда Моргана Форстера као подобне за израду докторске дисертације*.

У Бањој Луци, 2016. године.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Марија Кривокапић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска књижевност 19. и 20. вијека на Филолошком факултету Универзитета у Црној Гори, ментор

2. др Петар Пенда, ванредни професор за ужу научну област Англомаричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета Црне Горе, коментор

3. др Татјана Бијелић, ванредни професор за ужу научну област Angloamerička književnost na Filološkom fakultetu, Univerziteta u Baњa Lucci, član

4. др Дијана Тица, доцент за ужу научну област Angloamerička književnost na Filološkom fakultetu, Univerziteta u Baњa Lucci, član.